

ห้องสมุดเฉพาะ

ห้องสมุดเฉพาะ (Special Libraries) คือห้องสมุดซึ่งจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐบาล องค์กร ธนาคาร องค์กรระหว่างประเทศ หรือ บริษัทเอกชน เพื่อรวบรวมสารสนเทศประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ หนังสือ วารสาร ดนฉบับตัวเขียน จุลสาร ตลอดจนโสตทัศนวัสดุเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่งเพื่อให้บริการแก่สมาชิกและเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

ประวัติความเป็นมา

ห้องสมุดเฉพาะในต่างประเทศ

ชาวอียิปต์โบราณ กรีก และโรมัน สะสมความรู้ที่ตนสนใจ เช่น ดนฉบับตัวเขียน ไว้ในรูปของห้องสมุดส่วนตัว นอกจากนั้นยังมีห้องสมุดของวัด กษัตริย์ และขุนนาง ต่อมานักวิชาการจึงเริ่มสร้างห้องสมุดของตนขึ้น มีไม่น้อยที่เป็นห้องสมุดสถาบันกฎหมาย และสถาบันศาสนา ในสมัยกลางห้องสมุดของวัดเป็นแหล่งวิทยาการ ต่อมาห้องสมุดเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีส่วนทำให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยเปลี่ยนโครงสร้างจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม ในประเทศอังกฤษนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 ถึงต้นศตวรรษที่ 19 ดันตัวทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกันมาก มีสมาคมและสถาบันทาง

วิทยาศาสตร์ที่ดั่งขึ้นในสมัยนั้นหลายแห่ง เช่น Royal Astronomical Society, Chemical Society และ Science Museum Library สถาบันเหล่านี้เป็นที่รวมของนักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาค้นคว้าวิจัย ความต้องการแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าของนักวิชาการ เป็นแรงผลักดันให้มีห้องสมุดและพิพิธภัณฑสถานขึ้นในปี ค.ศ. 1924 มีการจัดตั้งสมาคมห้องสมุดเฉพาะขึ้น ใช้ชื่อว่า Association of Special Libraries and Information Bureau (ASLIB) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความรู้เฉพาะสาขาวิชา พัฒนาระบบในการบริการข่าวสารอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือผู้ให้บริการข่าวสารด้านวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม ห้องสมุดเฉพาะที่สำคัญบางแห่งในอังกฤษ เช่น The Library of the British Cast Iron Research Association. The Office for Scientific and Technical Information (OSTI) ขึ้น

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งสมาคมห้องสมุดเฉพาะ (Special Libraries Association-SLA) เช่นเดียวกันเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอข้อมูลที่ทันสมัย ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้องสมุด ตัวอย่างห้องสมุดเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาคือ The National Library of Medicine เป็นห้องสมุดเฉพาะทางการแพทย์ที่ใหญ่ที่สุด ดั่งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1836 ใช้คอมพิวเตอร์ในการบริการข่าวสารรู้จักกันในนาม

MEDLARS (Medical Literature Analysis and Retrieval System) ปัจจุบันใช้ระบบ On line เรียกว่า MEDLINE (MEDLARS Online) เป็นฐานข้อมูลทางการแพทย์ ซึ่งใช้กันแพร่หลายทั่วโลก

ประเทศญี่ปุ่นมีศูนย์บริการสารสนเทศวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติญี่ปุ่น (Japan Information Center of Science and Technology - JICST) เป็นศูนย์บริการเอกสารด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีบริการแปลเอกสารด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาที่แปลได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษารัสเซีย ฯลฯ ใช้คอมพิวเตอร์ให้บริการสารสนเทศแก่สมาชิกด้วย

ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทย

สมัยกรุงสุโขทัย สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท ทรงสนพระทัยพุทธศาสนา โปรดให้รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก สมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีหอไตรเป็นแหล่งรวบรวมตำราเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นห้องสมุดของวัดนั่นเอง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีหอพระไตรปิฎก หอพระมณฑิยธรรมและหอพุทธศาสนสังคหะ ซึ่งเป็นห้องสมุดเฉพาะด้านพุทธศาสนา

ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทยโดยมากอยู่ตามหน่วยงานของรัฐบาลในระดับ กอง กรม ห้องสมุด สังกัดสมาคม สถาบัน ธนาคาร สโมสร ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทยแบ่งตามเนื้อหาที่ให้บริการได้ 2 ประเภท คือ ห้องสมุดที่ให้บริการเฉพาะด้านสังคมศาสตร์ และห้องสมุดเฉพาะที่ให้บริการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ตัวอย่างเช่น ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรมให้บริการด้านเอกสาร สิ่งพิมพ์แก่นักวิชาการ มีบริการพิเศษคือ บริการข้อสนเทศทางสิทธิบัตร รับบริการค้นหาสารสนเทศทางเทคโนโลยีจากเอกสารสิทธิบัตรของนานาชาติประเทศตามความต้องการของผู้ใช้

ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย (Thai National Documentation Centre) สังกัดสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ อำนวยความสะดวกในด้านเอกสารแก่นักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการทั่วประเทศทุกสาขา เพื่อให้ได้สารสนเทศที่จำเป็นต้องใช้ในการวิจัย โดยจัดลำดับให้มีความสำคัญสูงสุดทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรม นอกจากนั้นยังมีห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา ศูนย์เอกสารวิศวกรรมธรณีเทคนิคแห่งเอเชีย ห้องสมุดสำนักงานสถิติแห่งชาติและหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ลักษณะพิเศษของห้องสมุดเฉพาะ

สถานที่ตั้งของห้องสมุดเฉพาะส่วนใหญ่จะอยู่ภายในอาคารของหน่วยงานที่ห้องสมุดนั้นสังกัดอยู่ มักจะไม่แยกเป็นเอกเทศ เนื้อหาของสารสนเทศเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาบางสาขาเท่านั้น เช่น สาขาวิชากฎหมาย สาขาวิชาการแพทย์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น และวัตถุประสงค์สำคัญในการจัดตั้งห้องสมุดเฉพาะเพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยและให้บริการสารสนเทศและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของสมาชิกในหน่วยงาน

วัตถุประสงค์ของห้องสมุดเฉพาะ

ห้องสมุดเฉพาะมีวัตถุประสงค์ที่เด่นชัด 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้ความรู้เฉพาะด้าน ห้องสมุดเฉพาะเป็นแหล่งสารสนเทศที่สำคัญที่สุดของหน่วยงาน มีหน้าที่จัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการของหน่วยงานและสมาชิกภายในหน่วยงานนั้นและจัดระบบสารสนเทศให้ความสะดวกในการค้นหา

2. เพื่อให้บริการตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และประหยัดเวลา บุคลากรของห้องสมุดเฉพาะต้องตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการให้

บริการแบบถึงตัว โดยไม่ต้องรอให้ผู้ให้บริการขอเน้นในการช่วยเหลือผู้ใช้บริการให้มากที่สุดเพราะการให้บริการสารสนเทศเหล่านี้มีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของผู้ใช้บริการซึ่งเป็นสมาชิกของหน่วยงานนั้นๆในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพดังได้กล่าวมาแล้ว

ปัจจุบันจะเห็นว่าหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของเอกชนจะมีห้องสมุด เพื่อส่งเสริมการทำงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ห้องสมุดเฉพาะจึงมีบทบาทต่อการพัฒนาความรู้ของบุคคล เพื่อสร้างความเจริญให้สังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวม

บุญศรี ไพรัตน์

บรรณานุกรม

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์. ห้องสมุดเฉพาะและศูนย์เอกสาร. กรุงเทพฯ : แผนก
วิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ชวนพิศ สุคันสนีย์. "ศูนย์ข้อมูลเนชั่น." ข่าวสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 15 (2)
: 44 - 45 ; สิงหาคม - ตุลาคม 2535.
- ทัศนหา ผล. "ห้องสมุดบริษัทปิโตรเคมีแห่งชาติ จำกัด," ข่าวสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัย
รามคำแหง. 15 (2) : 49 - 51 ; สิงหาคม - ตุลาคม 2535.
- นวลจันทร์ รัตนกร. ห้องสมุดเฉพาะ. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- น้ำทิพย์ วิชาวิน. "ห้องสมุดดิสโกเธค," ก้าวไกล. 3 (2) : 60 ; พฤษภาคม - มิถุนายน 2535.
- ละออง แก้วเกาะจาก. ห้องสมุดเฉพาะ. นครศรีธรรมราช : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2536.
- วัชร ทรงแปด. "แนวทางการดำเนินการห้องสมุดเฉพาะ," บรรณสาร สบพ. 16 (3) : 193 - 203
; พฤษภาคม - มิถุนายน 2527.
- สุชัญญา จีระพันธ์ และพรทิพย์ เมระวัฒน์. "แนะนำ 5 ห้องสมุดกฎหมายในกรุงเทพมหานคร,"
ข่าวห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2 (6) : 20 - 30 ; ธันวาคม 2526.
- สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- องอาจ กิระนันท์. "ห้องสมุดเฉพาะ หน้าที่และบทบาทของบรรณารักษ์," ข่าวห้องสมุดใน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2 (5) : 1 - 10 ; พฤศจิกายน 2526.
- Ashworth, Wilfred. **Special Librarianship**. London : Clive Bingley, 1979.
- British Librarianship and Information Work, 1986 - 1990**. London. Library
Association. 1993.
- Harrod. Leonard Montague. **The Librarians' Glossary**. London : Andre Deutsch. 1971.
- Mckenna. Frank E. "Special Libraries and the Special Libraries Association." in
Encyclopedia of Library and Information Science. Vol. 28. p. 386 - 443.
New York : Marcel Dekker Inc., 1980.
- Silva. Manil. **Special Libraries**. London : Andre Deutsch. 1970.